

BIOPOLITIKA I DRUŠTVA KONTROLE: PRIMERI U OBLASTI EPIDEMIOLOŠKOG I TEHNOKRATSKOG UPRAVLJANJA

Apstrakt: U ovom članku pokušaćemo da povežemo biopolitiku sa dva društvena fenomena koji su po prirodi različiti: prvi je epidemiološki, drugi se može nazvati sistemom tehnokratske kontrole, ali oba mogu pokazati kako se biopolitičke prakse primenjuju. Neadekvatni odgovor vlade SAD na prvi talas AIDS-a osamdesetih godina XX veka može se tumačiti sa biopolitičkog stanovišta, kao pokušaj rešavanja nastale vanredne situacije, a danas veća istorijska distanca daje bolju preglednost fenomena. Drugi društveni fenomen analiziran u članku predstavlja Kineski sistem državnih kredita, koji se ponekad izjednačava sa diktaturom sprovedenom na bazi prikupljenih informacija i njihovom analizom putem sistema algoritama, vrstom veštačke inteligencije. I jedan i drugi fenomen svedoče o tome da primenjujući biopolitičke metode u različitim situacijama i na različite načine, shodno tehnološkom stepenu razvoja epohe, država, zvanične institucije, korporacije, multinacionalne kompanije i slični izvori moći pokušavaju da ostvare svoje interese, kako ekonomske, poput uštede i zarade, merenja poslovne efikasnosti, troškova, preferencija i potreba pripadnika društva, tako i rešavanja problema pripadnika marginalizovanih grupa. Oba slučaja dogodila su se u zemljama koje su se smatrale ekonomskim i vojnim silama prvog reda u dotičnoj epohi, od kojih se prva zvanično zalagala za demokratske, liberalne vrednosti, a druga više naginje totalitarizmu pod plaštom socijalističke ideologije u razmerama današnjeg vremena.

Ključne reči: biopolitika, talas AIDS-a osamdesetih godina XX veka u SAD, Kineski sistem socijalnih kredita.

*Viši naučni saradnik, miroslav.popovic@f.bg.ac.rs; miroslavpopovic15@yahoo.com;
ORCID: 0009-0001-5917-9186.

Uvodne napomene: pojmovi biopolitike, biotehnologije, VI i upravljanja rizikom od zaraznih bolesti

Da bi se analizirale glavne društvene i etičke posledice tehnološkog razvoja, kao i reagovanja institucija na krize nastale usled epidemija bolesti i drugih medicinskih pitanja, potrebno je sagledati različite istorijske prekretnice koje su proizvele uslove za povećanu društvenu kontrolu, poput nedavne pandemije virusa kovid 19. Ovu analizu valja započeti definisanjem osnovnih konceptualnih pojmova na polju društvenih nauka, čiji okviri obuhvataju uticaj tehnološkog napretka na državne strukture i društvene odnose, poput biopolitike i veštačke inteligencije (VI). Biopolitika se može definisati kao mehanizam kontrole koja se sprovodi nad celim stanovništvom, obuhvatajući racionalizaciju rađanja i umiranja, regulisanje reprodukcije i fertiliteta populacije, ili, s druge strane, kao politička primena bioetike i društveno-političkih posledica biotehnološke revolucije na celokupno stanovništvo i tela pojedinaca (Mathew 2023). Prema Bogdani Koljević Grifit, neke od odlika moderne biopolitike su totalna kontrola ekonomskih procesa, naročito rasta ekonomije, migracija, zdravlja. Ova kontrola se odnosi na regulisanje bioloških procesa rađanja, smrti, bolesti, ishrane i različitih uslova života (Кољевић Грифит 2022: 1233).

Veštačka inteligencija (VI) predstavlja sposobnost digitalnog računara ili robota kojeg kontroliše računar da izvršava zadatke koji su uobičajeni za inteligentna bića (Copeland 2024). Tokom vremena razvijeni su sistemi s ciljem da simuliraju intelektualne procese karakteristične za ljude, poput rezonovanja, otkrivanja značenja, generalizacija, učenja iz prethodnog iskustva. Još od četrdesetih godina XX veka kreirani su računari programirani za složene zadatke, koji su bili uspešni u pronalaženju dokaza za matematičke teoreme ili u igranju šaha (Copeland 2024). Na stvaranje veštačke inteligencije često utiču politički i ekonomski faktori, a iza ideja koje su u osnovi nekih sistema veštačke inteligencije često stoje ljudi iz sveta politike i političkih i ekonomskih centara moći. Veštačka inteligencija može uticati na kontrolu različitih pitanja u oblasti zdravlja i pružiti rešenja za kontrolu populacionih problema sa kojima se svet danas suočava (Popović & Kulenović 2024: 68).

Prema Zorici Ivanović i Predragu Šarčeviću, telo kao predmet proučavanja je uvek bilo prisutno u antropologiji. Problematika vezana za telo izašla je iz „teorijske anonimnosti” posebno osamdesetih godina, u antropologiji i drugim društvenim naukama i humanističkim disciplinama. Telo i ljudska seksualnost, nekada razmatrani isključivo kao biološka datost, od tada se sagledavaju u društvenim i kulturnim dimenzijama njihovog postojanja (Ivanović & Šarčević

2002: 14). Prema Veselinu Mitroviću, postoje tri gledišta u pogledu unapređenja ljudskog tela: transhumanistička struja, čiji predstavnici otvoreno promovišu praksu genetskog, protetskog i kognitivnog unapređenja ljudske vrste – prelazak iz ljudskog u postljudsko društvo; biokonzervativna, čiji predstavnici vide pretnju u kršenju ljudskog dostojanstva, a predstavnici „srednjeg stanovišta” smatraju da opasnost leži u dijalektičkom odnosu „kapitalizma i medicine” (Mitrović 2014: 93).

Upravljanje rizikom od zaraznih bolesti primenjuje se u većini slučajeva na krvno i polno prenosive bolesti koje stigmatizuju obolele i termin je koji se koristi u socijalnoj epidemiologiji, medicinskoj antropologiji, sociologiji, demografiji i drugim disciplinama koje se bave biosocijalnošću, to jest fenomenima koji su u suštini društveni, ali direktno povezani sa ljudskim biofizičkim stanjima. Termin upravljanje rizikom u oblasti javnog zdravlja podrazumeva svest osobe o povećanom riziku od obolevanja od određene zarazne bolesti zbog svojevrsnih navika i ponašanja i prilagođavanje navika i ponašanja u pravcu izbegavanja bolesti koliko god je to moguće. Navedeni pojam korišćen je za označavanje zdravstvenih strategija usmerenih na izbegavanje bolesti među pripadnicima marginalizovanih grupa (Жикић 2023: 10–11). Kada se vlada u nekoj zemlji suoči sa širenjem nove zarazne bolesti, ona se rukovodi upravljanjem rizikom od zaraznih bolesti, a to je bio slučaj osamdesetih u SAD tokom prve epidemije AIDS-a. Postoji opšte mišljenje da američka administracija pod Ronaldom Reganom nije adekvatno odgovorila na izazove izbijanja nove zarazne bolesti, prvenstveno težeći uštedama u budžetu, a američko društvo je reagovalo na različite načine. Pojedini građani su osuđivali marginalizovane grupe i LGBTQ+ populaciju koji su bili najviše ugroženi, dok su drugi pokazali saosećanje. Svakako, izazov AIDS-a bio je važan za širenje ljudskih prava i razvoj medicinskih istraživanja u SAD koja su doprinela lečenju bolesti (Bell 2018; Patterson 2017; Darrow 2023). Fenomen prvog talasa AIDS-a je odabran jer je pojava ove bolesti bila prvi zaista veliki izazov za javno zdravlje i državne institucije još od izuma i šire primene antibiotika, pošto za nju nije bilo poznatog leka, slično kao u slučaju nedavne epidemije virusa kovid 19.

Pokušaćemo da povežemo biopolitiku sa dva društvena fenomena koji su po prirodi različiti, prvi je epidemiološki, drugi se može nazvati sistemom tehnokratske kontrole, ali oba se mogu tumačiti kroz prizmu biopolitike i pokazati kako se biopolitičke prakse primenjuju. Neadekvatni odgovor vlade SAD na prvi talas AIDS-a osamdesetih godina može se tumačiti sa biopolitičkog stanovišta, kao pokušaj rešavanja nastale vanredne situacije. Drugi društveni fenomen koji će biti predstavljen je Kineski sistem državnih kredita, ponekad izjednačavan sa diktaturom i kontrolom stanovništva i njegovog načina života, potreba i navika, na osnovu prikupljenih informacija i njihovom analizom putem sistema algoritama, vrste veštačke inteligencije. Oba izdvojena fenomena svedoče o tome da primenjujući biopolitičke metode u različitim situacijama i na različite načine,

shodno tehnološkom stepenu razvoja epohe, država, zvanične institucije, korporacije, multinacionalne kompanije i slični izvori moći pokušavaju da ostvare svoje interese. U pitanju su ekonomski interesi, poput uštede i zarade, merenja poslovne efikasnosti, troškova, preferencija i potrošačkih potreba pripadnika društva, ali i interesi vezani za društveni nadzor i rešavanje problema pripadnika marginalizovanih grupa. Ovi slučajevi dogodili su se u zemljama koje su se smatrale ekonomskim i vojnim silama prvog reda u dotičnoj epohi, od kojih se prva zvanično zalagala za demokratske, liberalne vrednosti, a druga više naginje totalitarizmu u obliku socijalističke ideologije.

Prvi slučaj: talas AIDS-a u SAD osamdesetih godina XX veka

Pojava prvog talasa AIDS-a osamdesetih godina doprinela je radikalnoj transformaciji položaja seksualnih manjina u SAD. Zaposleni koji su bili HIV pozitivni, vidljivi poslodavcima i zdravstvenim radnicima, predstavljali su ekonomski rizik. U tom trenutku izbila je borba za moć između zdravstvenih kapitalista, političara i aktivista za borbu protiv AIDS-a, oko pristupa zdravstvenoj zaštiti. Tokom ove borbe dogodila se integracija kvir Amerikanaca u mejnstrim društvo, ona je takođe otvorila radikalne mogućnosti seksualnih politika, koje su bile aktuelne u godinama pre krize AIDS-a. Aktivističke grupe su, pre svega, kao i liberalni političari, vodile zakonodavne bitke na saveznom i državnom nivou u cilju primoravanja zdravstvenog sistema zaštite da reaguje na AIDS (Bell 2018: 1). Može se pretpostaviti da je aktivizam u zdravstvu delimično bio obeležje klasnih privilegija, a medicinski model za seksualne manjine, što je bio cilj za koji su se otvoreno borili aktivisti za prava homoseksualne populacije i liberalne demokrate, pomogao je tim manjinama da prevaziđu stigmatu sistema javne socijalne zaštite i na taj način su prihvaćene u okviru heteronormativnog kapitalizma (Bell 2018: 1). Prema rečima Alison Paterson, Reganovu administraciju su mnogi kritikovali zbog smanjenja budžeta koje je pogodilo federalne zdravstvene agencije i, pored toga, usled zanemarivanja javnog nastupa o epidemiji (Patterson 2017: 19). Postoji kritički odnos prema Kongresu i liderima lokalne samouprave, jer su konzervativni senatori i predstavnici doprineli diskriminaciji koju su osećali homoseksualci i korisnici droga oboleli od ove bolesti. Pretpostavka da je AIDS tipično pogađao homoseksualce koji nisu dobili podršku od verskih grupa zbog njihove osude homoseksualnog ponašanja bila je delimično tačna. Paterson zatim pominje da su neke katoličke, episkopalne i međukonfesionalne verske grupe promovisale saosećanje, uprkos tome što se generalna osuda homoseksualnosti nastavila. Mediji nisu posvetili dovoljno pažnje epidemiji, a zbog nedostatka pažnje vlade, novinari

nisu ozbiljno shvatili epidemiju (Patterson 2017: 18–23). Vilijam V. Darou smatra da organizacije, agencije i vlasti nisu uspele da zaštite javno zdravlje, ali su efikasno obavile svoje odgovarajuće zadatke sprovođenja sistematskih, naučnih istraživanja. Ove institucije su, takođe oprezno, izveštavale o zapažanjima zasnovanim na dokazima i alternativnim tumačenjima i sprovodile su rigorozne kontrole trošenja koje je ponekad, pre prvog naleta epidemije AIDS-a, bilo neovlašćeno i potencijalno rasipno. Darou zaključuje da je početkom osamdesetih postojao adekvatan i brz odgovor na krizu izazvanu AIDS-om zahvaljujući aktivnostima nacionalnih instituta za zdravlje, centara za kontrolu i prevenciju bolesti, glavnih novina i drugih medija, što je doprinelo razvoju biomedicine i javnog zdravlja (Darrow 2023: 371).

Početak epidemije AIDS-a osamdesetih godina stavio je pod veliki pritisak Američku agenciju za hranu i lekove (FDA), koja je regulisala četvrtinu domaće američke ekonomije i štitila snabdevanje lekovima u zemlji. Ovo telo prošlo je kroz faze u kojima su dominirali različiti prioriteti, budući da je predstavljalo regulatornu agenciju, agenciju za sprovođenje zakona i naučnu agenciju, u zavisnosti od političke stranke na vlasti, ideologije komesara FDA i uticaja spoljnih zainteresovanih strana. Upravljanje FDA krizom AIDS-a je možda bila ozbiljna greška, jer Reganova administracija nije uspeła da se suoči sa poteškoćama, ali, uprkos odsustvu predsedničkog vođstva, FDA je uspeła da se suoči sa izazovom epidemije AIDS-a osamdesetih godina XX veka (Richert 2009: 467). Dakle, izgleda da direktive Reganove administracije nisu, u prvi mah, pomogle FDA da se pravilno suoči sa krizom, ali tokom vremena se ova institucija nosila sa situacijom na način koji je vodio nalaženju rešenja.

Drugi slučaj: Kineski sistem socijalnih kredita

Govoreći o sredstvima putem kojih vlade država pokušavaju da kontrolišu društvo, širom sveta se vodi otvorena diskusija o kineskom sistemu socijalnog kreditiranja, definisanog u okviru kineske agende pravnih reformi iz 2014. godine. Kako Rodžier Krimers navodi, naponi Kine u pravnim reformama bili su usmereni na obezbeđivanje efikasne zakonske i regulatorne implementacije. Ove reforme su primenjene u različitim oblastima, na primer, u sprovođenju građanskih presuda i u oblasti intelektualne svojine, zatim u zaštiti životne sredine i bezbednosti hrane. Takođe, neke reformske mere se primenjuju na poboljšanje postojećih pravosudnih i administrativnih mehanizama. Krimers naglašava fenomen uvek prisutan u NR Kini da je „sprovođenje teško” (*zhixing nan*) i takođe priznaje da je kineska vlada prepoznala važnost poboljšanja mehanizama implementacije i usklađenosti sa agendom pravnih reformi. Vlada je uvela nove, tehnološki vođene alate za

društvenu kontrolu, sa ciljem unapređenja tradicionalnih načina upravljanja državom i društvom. Prema rečima autora, kineski politički sistem je promovisao moćnu bezbednosnu državu, sa nadzorom i praćenjem koji postaju prisutni širom Kine, a naglasak je na politički osetljivim područjima kao što su Tibet i Sindh. Sistem socijalnog kreditiranja (*shehui xinyong tixi* – SSK) predstavlja skup mehanizama koji pružaju nagrade ili kazne kao povratnu informaciju akterima, zasnovane ne samo na zakonitosti, već i na moralu njihovih postupaka, obuhvatajući ekonomsko, društveno i političko ponašanje (Creemers 2018: 1–2).

Istraživanje koje su sproveli Fan Liang, Višnupriia Das, Nađa Kostjuk i Muzamil M. Husain donosi zaključak navedenih autora:

[...] Cilj SSK je centralizacija platformi podataka u infrastrukturu za nadzor zasnovanu na velikim podacima kako bi se njima upravljalo, pratilo i predviđalo poverenje građana, firmi, organizacija i vlada u Kini. Sistem kažnjavanja/nagrađivanja zasnovan na kreditnim rezultatima odrediće da li građani i organizacije mogu da pristupe resursima poput obrazovanja, tržišta i poreskih olakšica. Iako zapadni mediji SSK naširoko opisuju kao sredstvo 'velikog brata' ili političke kontrole, mi otkrivamo da je to komplikovan sistem koji se prvenstveno fokusira na finansijske i komercijalne aktivnosti, a ne na političke (Liang, Das, Kostyuk, Hussain 2018:1).

Analiziranje SSK pomaže istraživačima da razumeju kako funkcionišu državne infrastrukture nadzora putem različitih vladinih agencija koje sarađuju na formiranju centralizovane infrastrukture podataka (Liang et al. 2018: 1). S druge strane, postoje donekle drugačija mišljenja, kao što su ona koja iznose Karen Li Ksan Vong i Ejmi Šilds Dobson. Citirane autorke objašnjavaju da vlada u Kini uvodi sistem socijalnog kreditiranja u nekoliko gradova pokušavajući da kombinuje sistem finansijskog kreditnog bodovanja sa širom kvantifikacijom društvenog i građanskog integriteta, uključujući sve građane i korporacije. Nakon merenja učinka na radnom mestu i samopraćenja vezanog za zdravlje, kineska vlada je nastavila da meri istoriju kupovine i potrošnje, međuljudske odnose, političke aktivnosti i da prati istoriju kretanja (Xan Wong & Shields Dobson 2019: 220). Autori nastoje da uporede strukture kineskog sistema društvenih kredita sa onima koje su već prisutne i na snazi u zapadnim liberalno-demokratskim zemljama. Kineski sistem društvenih kredita omogućava istraživačima da predvide šta bi se moglo dogoditi ako demokratske zemlje nastave da digitalizuju sve informacije bez strožih politika korišćenja podataka (Xan Wong & Shields Shields Dobson 2019: 220). Ipak, istraživači veoma često ističu da kineski sistem socijalnog kreditiranja predstavlja ozbiljnu opasnost za očuvanje određenih ljudskih prava, posebno slobode mišljenja i izražavanja, koja se smatraju pravima na slobodu i ne nameću materijalni teret drugima, te, u skladu sa ovom definicijom, ova prava mogu biti

priznata kao ljudska prava (Burgess & Wysel 2022: 53). Takođe je zanimljivo da javno mišljenje o SSK, koje se zasniva na međuregionalnom istraživanju u Kini, otkriva visok stepen njegovog odobravanja, i ono je najjače među bogatijim, bolje obrazovanim građanima i stanovnicima gradova, kao i među starijim osobama. Oni ga tumače kroz okvire stvaranja koristi i promocije poštenog poslovanja u društvu i ekonomiji umesto kršenja privatnosti (Kostka 2019: 1565).

Završna razmatranja

Navedeni društveni fenomeni govore o primeni biopolitike od strane država, institucija vlasti, državnih zvaničnika kao predstavnika elita, zdravstvenih korporativnih giganta i drugih centara moći, sredstvima u okvirima javnog zdravlja i modernih tehnologija, sa ciljem ostvarivanja politike ekonomskih interesa, poput uštede i zarade, te kontrole i nadzora stanovništva, zatim populacionog upravljanja pripadnicima marginalizovanih grupa, populacijom države uopšte. I SAD i Kina predstavljaju velike sile, SAD dominantnu u svim aspektima osamdesetih, a Kina je danas izuzetno snažan svetski ekonomski faktor. Prva je zvanično zastupala i zastupa demokratske i liberalne poglede na svet, a druga je danas bliska totalitarizmu zaodnutom u socijalističke okvire.

Kada se govori o generalno neadekvatnom odgovoru vlade SAD na prvi talas epidemije virusa HIV, treba uzeti u obzir da je to bio prvi virus koji je izazivao krvlju i polno prenosivu bolest u zapadnom svetu koji se nije mogao lečiti tada vrlo raširenim antibioticima. Dakle, predstavljala je nešto novo i neočekivano, za šta vlada i zdravstveni sistem svakako nisu bili spremni, pre svega finansijski, a ni samo društvo, koje je naviknuto na određeni životni standard i obrasce ponašanja. Budući da su ovom bolešću najviše bili pogođeni pripadnici LGBTQ+ populacije i zavisnici od droga, koji su, prema stavovima dela društva, smatrani marginalnim i stigmatizovanim grupama, čak i u SAD, vodećoj zemlji demokratije, borba predstavnika ovih grupa za pravo na zdravstvenu zaštitu uticala je, sa jedne strane, na kasniji proces priznavanja LGBTQ+ populacije i zagovaranja ljudskih prava i sloboda u demokratskim društvima, a sa druge strane, na napore da se pronađe lek za HIV pacijente. Na taj način, HIV danas predstavlja infekciju koja izaziva hroničnu bolest, čije posledice je moguće kontrolisati. Raspon reakcija vlasti, društvene javnosti i verskih institucija kretao se od aktera koji su isključivo štitili ekonomske i političke interese, onih koji su stvarali atmosferu negodovanja, podstaknutu osuđujućim stavovima konzervativnih političara, do nekih koji su pokazivali saosećanje, poput određenih grupa unutar strukture Katoličke, Episkopalne crkve i drugih verskih grupa.

Deo šire populacije, deo naučne zajednice i pseudonaučnih krugova, u nekim društvima u kojima dominiraju mediji, sklonim teorijama zavere i tehnofobiji, izražava zabrinutost da bi veštačka inteligencija mogla postati oruđe globalne kontrole ili, čak, učiniti realnim strah od izgleda da se autonomna tehnologija sukobi sa čovečanstvom u njegovoj krajnjoj evolucionoj fazi. Takvi strahovi mogu se uočiti kao motiv u književnosti i filmskoj umetnosti. Takođe, religiozne osobe i one sa nešto tradicionalnijim sistemom vrednosti veruju da razvoj tehnologije i sve veća vezanost čoveka za nju, i neadekvatan stav prema njoj, dovodi do otuđenja, promena u odnosima među ljudima i kolapsa sistema vrednosti koji su se u dugom istorijskom periodu smatrali 'poželjnim'. Stoga, među ovim ljudima dominira strah od nepoznatog i anksioznost da ako se dozvoli previše slobode u procesu stalnog prevazilaženja prethodno postavljenih civilizacijskih i tehnoloških granica, postojanje i uloga čoveka u savremenom svetu mogu biti obesmišljeni. Često i religijske dogme promovišu odustajanje od prepuštanja odluka veštačkoj inteligenciji, ističući značaj božje volje (Popović & Kulenović 2024: 75). U suštini kineskog sistema kredita je algoritamski sistem, koji se može uporediti sa vrstom veštačke inteligencije koja se koristi za kontrolu nad stanovništvom, što povlači pitanja korišćenja veštačke inteligencije i moderne tehnologije u kontekstu bioetike. U tom smislu, Veselin Mitrović razmatra različite stavove Julijana Savuleskua, koji polazi od tehnoprogresivne, (neo)liberalne orijentacije, i Frensisu Fukujame, čiji zaključci počivaju na (bio)konzervativizmu, vraćajući se prirodnim ljudskim pravima. Težnja Fukujaminih stavova je da se naglasak stavi na veću kontrolu i nadzor od strane države u korist pojedinaca i/ili čovečanstva. Fukujama smatra da bi trebalo ograničiti upotrebu biotehnologije iz verskih i utilitarnih razloga, ne zanemarujući ni one filozofske prirode (Mitrović 2010: 75). Na taj način, stavovi poput navedenih doprinose problematizaciji kineskog kreditnog sistema.

Ideja kineskog kreditnog sistema često se kritikuje, a njegove posledice se upoređuju sa diktaturom. Uvođenje ovog sistema u Kini naišlo je na neodobravanje širom sveta i kolokvijalno se naziva „totem kineskog tehno-autoritarizma”. Iako je deset miliona građana i kompanija već stavljeno na crnu listu, pojedini autori smatraju da ovaj centralizovani sistem nije dizajniran sa namerom da algoritam određuje položaj ljudi u društvu. Navodno, nadzor i represija političkih disidenata ili manjina u Kini se sprovode putem invazivnijih programa nadzora, kao što su „Zlatni štit” i „Oštre oči” (Пешин 2021).

Da je polje nauka o životu nedvosmisleno u dodiru sa društveno-humanističkim naukama, ukazao je, između ostalog, Klod Levi-Stros, odbacujući evolucionističko viđenje istorije kao linearnog progressa i, u tom kontekstu, problematizujući pojam rase, pozivajući se na genetska istraživanja, zaključujući da je genetska varijabilnost produkt kulturne raznolikosti i adaptacije (Müller-Wille

2010). Na taj način, istraživanja u polju biopolitike ostaju značajna za identifikaciju ideoloških premisa u posmatranim periodima društvenog razvoja.

IZVORI

- Пешић, Миленко. Кина потписала препоруке УН за забрану оцењивања понашања грађана. *Политика*. 26. новембар 2021. Преузето са: <https://www.politika.rs/scc/clanak/493129/Kina-potpisala-preporuke-UN-za-zabranu-ocenjivanja-ponasanja-gradana>. Датум приступања 27. 3. 2025.
- Copeland, B. J. Artificial intelligence. *Britannica*. Retrieved from: <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>. Accessed 18. 12. 2024.
- Mathew, Susan. *A Dictionary of Geography* (6 ed.). under "biopolitics". *Oxford reference*. Retrieved from: <https://www.oxfordreference.com/search?q=biopolitics&searchBtn=Search&isQuickSearch=true>. Accessed 12. 12. 2024.

LITERATURA

- Жикић, Бојан. *Ризик и порицање: антрополошко проучавање ковида-19 у Србији: 2020–2022*. Београд: Филозофски факултет; Досије студио, 2023.
- Кољевић Грифит, Богдана Н. Биополитика XXI века и политички реализам. *Sociološki pregleđ* 56. 4 (2022): 1229–1250.
- Bell, Jonathan. Between Private and Public: AIDS, Health Care Capitalism, and the Politics of Respectability in 1980s America. *Journal of American Studies* (2018): 1–25. <https://doi.org/10.1017/S0021875818000518>
- Burgess, Simon. & Wysel, Matthew. China's Social Credit System: How Robust is the Human Rights Critique? In: A. Walsh, and S. Boucher (Ed.), *Who's Watching? Surveillance, Big Data and Applied Ethics in the Digital Age (Research in Ethical Issues in Organizations, Vol. 26)*, Leeds: Emerald Publishing Limited, 2022, 39–56. <https://doi.org/10.1108/S1529-209620220000026004>
- Creemers, Rogier. China's Social Credit System: An Evolving Practice of Control. (2018) Retrieved from SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3175792> Accessed 18. 12. 2024.
- Darrow, William W. Confronting AIDS in the Early 1980s: Biomedicine, Public Health, and the Fourth Estate. *AIDS and Behavior* 27 (2023): 371–387.
- Ivanović, Zorica, Šarčević, Predrag. O statusu tela u antropologiji. *Kultura* 105–106 (2002): 9–24.
- Kostka, Genia. China's social credit systems and public opinion: Explaining high levels of approval. *New Media & Society* 21. 7 (2019): 1565–1593. <https://doi.org/10.1177/1461444819826402>
- Liang, Fan. Das, Vishnupriya. Kostyuk, Nadiya. & Hussain, M. Muzammil. Constructing a Data-Driven Society: China's Social Credit System as a State Surveillance Infrastructure. *Policy & Internet* (2018). doi:10.1002/poi3.183
- Mitrović, Veselin. Argumenti za i protiv 'poboljšanja' ljudskih bića genetskom intervencijom. *Sociologija* 52. 2 (2010): 75–96.
- Mitrović, Veselin. The Contingency of the 'Enhancement' Arguments. The Possible Transition From Ethical Debate to Social And Political Programs. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, 13. 37 (2014): 93–124.

- Müller-Wille, Staffan. Claude Lévi-Strauss on race, history and genetics. *BioSocieties* 5 (2010): 330–347. doi:10.1057/biosoc.2010.17
- Patterson, Alison. *Institutional Negligence: The AIDS Crisis in 1980s America*. (2017). Department of History, Providence College. History Honors Thesis. https://digitalcommons.providence.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=history_undergrad_theses Accessed 21.01.2025.
- Popović, Miroslav M. & Kulenović, Nina. Artificial Intelligence, Transhumanism and Biopolitics: Theoretical Frameworks in the Past Two Decades. *Acta historiae medicinae, stomatologiae, pharmaciae, medicinae veterinariae* 43. 1 (2024): 65–79.
- Xan Wang, Karen Li. & Shields Dobson, Amy. We're just data: Exploring China's social credit system in relation to digital platform ratings cultures in Westernised democracies. *Global Media and China* 4. 2 (2019): 220–232. <https://doi.org/10.1177/20594364198560>

Miroslav M. POPOVIĆ, PhD
Faculty of Philosophy
University in Belgrade, Serbia

BIOPOLITICS AND SOCIETIES OF CONTROL: EXAMPLES FROM EPIDEMIOLOGY AND TECHNOCRACY

S U M M A R Y

Biopolitics, in general terms and definitions, refers to mechanisms of control applied over entire populations, including the regulation of births and deaths, population reproduction and fertility, as well as the political application of bioethics and the socio-political consequences of the biotechnological revolution on both society and individual bodies. In this article, we examine biopolitics through two distinct social phenomena: the first is epidemiological, while the second can be described as a system of technocratic control. Both illustrate how biopolitical practices are implemented. The inadequate response of the US government to the first wave of AIDS in the 1980s can be interpreted from a biopolitical perspective, as an attempt to address an emerging public health crisis. Another example is the Chinese state social credit system, which is often associated with dictatorship and population control, regulating citizens' lifestyles, needs, and habits through collected data and algorithmic analysis. These phenomena demonstrate that the application of biopolitical methods, adapted to the technological capabilities of their time, enables states, official institutions, corporations, multinational companies, and other centers of power to pursue their interests – both economic, such as cost-saving and profit-making, and social, such as addressing the needs of marginalized groups.

Key words: biopolitics, AIDS wave in the 1980s USA, China's social credit system.

Примљено/Received: 1. 4. 2025.
Прихваћено/Accepted: 5. 7. 2025.